

GAZİ ÜNİVERSİTESİ GAZİ EĞİTİM FAKÜLTESİ DERGİSİ
GAZİ UNIVERSITY JOURNAL OF GAZİ EDUCATIONAL FACULTY (GUJGEF)

GEFAD

Prof. Dr. Reşat GENÇ
ÖZEL SAYI - II

TEMMUZ/JULY, 2009 • CİLT/VOLUME: 29 • ÖZEL SAYI/SPECIAL EDITION

**Gazi Üniversitesi
Gazi Eğitim Fakültesi
Dergisi**

**Gazi University
Journal of Gazi Educational
Faculty**

Sahibi:

Rektör
Prof. Dr. Rıza AYHAN

Genel Yayın Yönetmeni:

Dekan
Prof. Dr. Mustafa SAFRAN

Editör:

Prof. Dr. Refik TURAN

GEFAD Yayın Kurulu:

Prof. Dr. Gönül AKÇAMETE (Ankara Üniv.)
Prof. Dr. Atilla ATAR (Anadolu Üniv.)
Prof. Dr. Hasan BACANLI (Gazi Üniv.)
Prof. Dr. Cihat CAN (Gazi Üniv.)
Prof. Dr. İsmet ÇETİN (Gazi Üniv.)
Prof. Dr. Ömer GEBAN (ODTÜ)
Prof. Dr. Ayten GENÇ (Hacettepe Üniv.)
Prof. Dr. Fitnat KÖSEOĞLU (Gazi Üniv.)
Prof. Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ (Selçuk Üniv.)
Prof. Dr. Mehmet ÖZYÜREK (Gazi Üniv.)
Prof. Dr. Ali SEVGİ (Başkent Üniv.)
Doç. Dr. Salih ATEŞ (İzzet Baysal Üniv.)
Doç. Dr. Ali GÜL (Gazi Üniv.)
Yard.Doç. Dr. Abdullah ERTAŞ (Gazi Üniv.)

Owner:

Rector
Prof. Dr. Rıza AYHAN

General Publishing Manager:

Dean
Prof. Dr. Mustafa SAFRAN

Editor:

Prof. Dr. Refik TURAN

GUJGEF Editorial Board:

Prof. Dr. Gönül AKÇAMETE (Ankara Uni.)
Prof. Dr. Atilla ATAR (Anadolu Uni.)
Prof. Dr. Hasan BACANLI (Gazi Uni.)
Prof. Dr. Cihat CAN (Gazi Uni.)
Prof. Dr. İsmet ÇETİN (Gazi Uni.)
Prof. Dr. Ömer GEBAN (METU)
Prof. Dr. Ayten GENÇ (Hacettepe Uni.)
Prof. Dr. Fitnat KÖSEOĞLU (Gazi Uni.)
Prof. Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ (Selçuk Uni.)
Prof. Dr. Mehmet ÖZYÜREK (Gazi Uni.)
Prof. Dr. Ali SEVGİ (Başkent Uni.)
Assoc. Prof. Dr. Salih ATEŞ (İzzet Baysal Uni.)
Assoc. Prof. Dr. Ali GÜL (Gazi Uni.)
Assist. Prof.. Dr. Abdullah ERTAŞ (Gazi Uni.)

Editör Yardımcıları:

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ali ÇAKMAK
Öğr. Gör. Dr. Uğur ÜNAL
Arş. Gör. Togay Seçkin BİRBUDAK
Arş. Gör. Bahattin DEMİRTAŞ

Associate Editors:

Assist. Prof. Dr. Mehmet Ali ÇAKMAK
Dr. Uğur ÜNAL
Research Asistant Togay Seçkin BİRBUDAK
Research Asistant Bahattin DEMİRTAŞ

Kapak Tasarım:

Arş. Gör. Veysel ŞAYLI

Cover Design:

Research Asistant Veysel ŞAYLI

GEFAD, yılda üç defa yayımlanan hakemli
bir dergidir.

GUJGEF is a refereed journal that is published three times a
year.

Gazi Üniversitesi
Gazi Eğitim Fakültesi
06500 Teknikokullar-ANKARA-TÜRKİYE
web:www.gefad.gazi.edu.tr
e-mail: gefad@gazi.edu.tr

HAKEM HEYETİ

Prof. Dr. Abdullah SAYDAM	Erciyes Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet Bican ERCİLASUN	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Behçet Kemal YEŞİLBURSA	Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Hamza KELEŞ	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. İhsan GÜNEŞ	Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. İlhan ERDEM	Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. İsmail AKA	Ege Üniversitesi
Prof. Dr. Kazım Yaşar KOPRAMAN	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet ALPARGU	Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa KESKİN	Erciyes Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa ÖZTÜRK	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa SAFRAN	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa TURAN	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Necdet HAYTA	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ	Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Refik TURAN	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Saadettin GÖMEÇ	Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Salim KOCA	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Üçler BULDUK	Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Yasemin DEMİRCAN	Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. Altan ÇETİN	Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. İlyas GÖKHAN	Sütçü İmam Üniversitesi
Doç. Dr. Kazım PAYDAŞ	Harran Üniversitesi
Doç. Dr. Muratbek KOCOBKOV	Manas Üniversitesi
Doç. Dr. Nuri YAVUZ	Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. Selçuk URAL	Kafkas Üniversitesi
Doç. Dr. Tufan GÜNDÜZ	Gazi Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Bahri ATA	Gazi Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Cengiz DÖNMEZ	Gazi Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Cevdet YAKUPOĞLU	Kastamonu Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Gülin KARABAĞ	Gazi Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Güray KIRPIK	Gazi Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. İsmail CANSIZ	Gazi Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ali ÇAKMAK	Gazi Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Serhat YILMAZ	Kastamonu Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Muhammet ŞAHİN	Gazi Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Yaşar ÖZÜÇETİN	Ahi Evran Üniversitesi
Öğr. Gör. Dr. Ahmet Hasan CEBECİ	Gazi Üniversitesi
Öğr. Gör. Dr. Uğur ÜNAL	Gazi Üniversitesi

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NA GİDEN YOLDA OSMANLI DEVLETİ'NİN TASFİYESİ

Prof. Dr. Mustafa TURAN*

Özet

19. yüzyıl başlarından itibaren sürekli toprak kaybeden Osmanlı Devleti, artık eski gücüne tekrar kavuşamadığı gibi Batılı devletlerin paylaşım politikalarının da merkezinde yer almıştır. Bu yüzyılda Osmanlı Devleti, ülkede yaşayan Hıristiyan tebaayı himayelerine almak isteyen Batılı devletlerin baskılarına ve siyasi müdahalelerine boyun eğmek zorunda kalmıştır.

Osmanlı Devleti, 93 Harbi'nden sonra Avrupa topraklarından büyük ölçüde çekilmek zorunda kaldığı gibi I. Dünya Savaşı'nda İttifak blokuna girmesi, devletin geleceğini de karartmıştır. Almanya'nın yanında savaşa girmesi, çok yönlü değerlendirilmesi gereken bir meseledir. I. Dünya Savaşı, Osmanlı Devleti'nin tamamen tasfiyesine yol açacak ise de Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde başlayan Milli Mücadele Hareketi, yeni ve bağımsız bir Türk devletinin kurulmasını başaracaktır.

Anahtar kelimeler: Osmanlı Devleti, 93 Harbi, Trablusgarp, Balkan Savaşı, I. Dünya Savaşı, İngiltere, Fransa, Almanya, Rusya, Emperyalizm, İtilâf Devletleri

THE ELIMINATION OF OTTOMAN EMPIRE ON THE EVE OF THE WORLD WAR I

Abstract

From the beginning of 19th century, Ottoman Empire started to lose lands and central power immediatly, then it become in the center of Western Powers' sharing plans. In this century, Otoman Empire had to be bow to Western Powers' political intervention and compulsion.

---

* Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

After the war of 93, Otoman Empire had to retreat from the European lands and entering to the war with the block of alliances even caused to black out the future of the state. The entering of Ottoman Empire to the Worl War I between Germany is analised well rounded detaily. Although World War I caused the collapse of Otoman Empire, National Movement leading with Mustafa Kemal Pasha, the new and independent state named as Turkish Republic had founded.

Key words: Otoman Empire, the War of 93, Tripoli, the Balkans War, World War I, England, Germany, Russia, Imperialism, teh Allies.

Üç kıta üzerinde yüzlerce yıl kesintisiz hayat bulan Türk devleti, 19. yüzyıldan itibaren üstünlüğünü Batılı devletlere kaptırmış, politik güç unsurlarını büyük oranda kaybetmiş ve hükümrân olduğu hemen her alanda çepeçevre kuşatılmış idi. Mütemadiyen toprak kaybına uğrayan Osmanlı Devleti, dünya siyasetindeki hakimiyetini de kaybediyordu. Osmanlı Devleti, artık dengi bulunmayan süper bir güç olmadığı gibi hakimiyet sahasını ve varlığını kendi gücü ile koruyabilen büyük devlet kalabilmek özelliğini de kaybetmiştir. Terk etmeğe zorlandığı topraklar, Hıristiyan tebaanın yoğunlukta bulunduğu topraklar değil, kadim Türk yurtlarıdır. Yakınçağın sonlarına doğru artık yıkılması mukadder görünen bir devlette Türk varlığının devamına imkân bırakılmayacağı anlaşıyordu.

Yusuf Akçura, Osmanlı Devleti'nin çöküşünü iki tarihi sebebe dayandırır. Bunlardan biri devlet arazisinin harici düşmanlar tarafından zapt ve istilâsı; diğeri de devleti oluşturan gayr-ı Türk ve gayr-ı Müslim unsurların câmiadan ayrılıp birer siyasi heyet teşkil etmeleridir¹. Osmanlı Devleti'nin idari ve siyasi zaaflarının da bu unsurları ayrılmaya sevk eden başka bir gerekçe olduğu söylenmelidir. Bununla birlikte Fransız Devrimi'nden sonra milliyetçilik ideolojisinin etkisiyle muhtelif toplulukların bağımsızlık istekleri ve bu yolda yürüttükleri faaliyetler, emperyalist devletlerin Osmanlı Devleti bünyesindeki azınlık unsurları, tahrik ve teşvik etmek suretiyle kendi menfaatleri doğrultusunda kullanmak amacı taşıyan faaliyetlerinden ayrı ele alınamaz.

1 Yusuf Akçura, *Osmanlı Devletinin Dağılma Devri, (XVIII. ve XIX. asırlarda)*, TTK. yay., Ankara, 1985, s.10.

Zira azınlık unsurlarla ilgili bir mesele bu devletlere, Osmanlı Devleti'ne siyasi/meşru müdahale için gerekli imkânı veriyordu.

Fransa'da "insan haklarının" ilânlarından sonra yayılan milliyetçilik akımları, Osmanlı Devleti'ndeki gayr-ı Müslim unsuru da etkilemiştir. Çocuklarını Avrupa'da okutup Batı kültürüyle yetiştirmelerini sağlayan, askere gitmemelerinden ve dil bilmelerinden kaynaklanan üstünlüklerini iyi kullanarak Osmanlı ekonomisinde üstün bir yer tutan gayr-ı Müslimler bağımsızlık isteğiyle ayaklanmaya başlamışlardır. Büyük devletler, bu durumu kendi çıkarları için kullanmakta gecikmemişler, gayr-ı Müslim tebaayı kendi himayelerine almak suretiyle Osmanlı toprakları üzerindeki emellerini gerçekleştirmek amacıyla zımmiler lehine reformlar yapılmasını istemeye başlamışlardır. Osmanlı devlet adamları meseleyi salt eşitlik kavramıyla halledebileceklerini ve böylece büyük devletlerin baskılarının sona ereceğini düşünmüşlerdir. Aslında mesele, Batılı devletlerin gösterdikleri gibi, bir İslâm devletinde yaşayan gayr-ı Müslimlerin haklarını korumak olmayıp, büyük devletlerin siyasi çıkarlarının gerçekleştirilebilmesiydi. Bu amaçla Osmanlı Devleti'ne sürekli yapılan baskılarla gayr-ı Müslimlerin hukuki statüleri, devletin en büyük iç ve dış meselesi haline gelmiştir².

Bu gelişmeler göstermektedir ki, 19. yüzyılda Osmanlı Devleti yabancı devletlerin siyasi müdahalelerine açık bir hale gelmiştir. Özellikle Berlin Antlaşması'ndan (1878) sonra Emperyalist güçlerin Osmanlı Devleti'nde yaşayan gayr-ı Müslim tebaanın hamileri durumuna gelmeleri, bu unsurların haklarını koruma iddia ve bahanesi ile yaptıkları müdahaleler gittikçe artacak ve devleti yıkılmaya götürecek bir dizi olaya zemin hazırlayacaktır.

Emperyalist devletlerin menfaatleri ile gayr-ı Türk unsurların emelleri birleşince mesele, Osmanlı Devleti'ndeki gayr-ı Türk unsurların çoğunluğu temsil ettikleri yerlerde bağımsızlıklarını kazanmaları şeklindeki genel tarihi süreç olmaktan çıkmış ve Türk varlığının sistemli imhasına dönüşmüştür.

2 Gülnihal Bozkurt, *Alman-İngiliz Belgelerinin ve Siyasi Gelişmelerin Işığı Altında Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukukî Durumu, (1839-1914)*, TTK yay., Ankara, 1989, s. 2 vd.

Osmanlı devlet politikasını, Türk tarihinin akışını ve Türk varlığının kudretini olumsuz yönde etkileyecek en önemli gelişmelerden birisi de gücünün büyük bir bölümünü Orta Avrupa'ya tahsis etmek suretiyle, buradan kuzeye doğru giderek gelişen ve ciddi bir tehlike oluşturan bir güç haline gelen Rusya'nın Kuzey Asya derinliklerinden itibaren bu yöredeki Türk topluluklarını dağıtması ve yok etmeye çalışması olmuştur. Ayrıca Rusya, Osmanlı Devleti üzerindeki emellerini gerçekleştirmek yolunda elde ettiği tavizleri çok iyi kullanmış, gerek Balkanlardaki, gerekse Anadolu'daki gayr-ı Müslim unsurları devlet aleyhinde mütemadiyen tahrik etmiştir³.

19. yüzyıldan itibaren devam eden mücadeleler, Türk milleti aleyhinde bir seyir takip etmiş, Osmanlı Devleti, 93 Harbi (1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi), Trablusgarp (1911-12) ve Balkan (1912-13) Harpleri sonrasında büyük acılarla Avrupa'dan çekilmenin yanında dört bir taraftan baskı ve saldırılara maruz kalmıştır.

20. yüzyılın başlarında Avrupa halklarının dünya olaylarında hakim bir rol oynamayı sürdüreceklerine inanan Winston Churchill gibi pek çok kimse Batı'nın tarihi misyonunun dünyanın diğer halklarının politik kaderlerini çizmek olduğunu ve sonunda bunu tamamlayacağını düşünüyordu. Osmanlı ülkesi, kültürel ve politik olarak Avrupa örneğine göre yeniden biçimlendirilmemiş bölgeler arasındaydı⁴. Bu anlayış ile yürütülen politikalar Osmanlı Devleti'ni Avrupa topraklarından tasfiye edilmesini sağladığı gibi tekrar toparlanmasına da zaman bırakmayacaktır.

Osmanlı Devleti, 93 Harbi'nden sonra peş peşe Trablusgarp ve Balkan Harplerini yaşarken emperyalist devletlerin de çıkarları çatışıyor ve dünya büyük bir savaşa doğru sürükleniyordu. Birliğini oluşturan Almanya, Güney-doğu Avrupa ve Ön-Asya'yı etkisi altına alarak Afrika ve Asya'da sömürgecilik faaliyetlerini genişletmişti. İngiltere ise Almanya'nın gelişen ekonomisiyle dünya pazarlarını ele geçirmesinden ve askerî yönden güçlenmesinden endişe duyuyordu. Denizlerde güçlü bir rakip, Avrupa'da dengeyi bozan bir kuvvet haline gelmiş olan ve Hindistan yolunu tehdit eden

3 Rusya'nın yakınçağdaki politikaları konusunda geniş bilgi için bkz. Akdes Nimet Kurat, *Türkiye ve Rusya*, Ankara, 1990.

4 David Fromkin, *Barışa Son Veren Barış, Modern Ortadoğu Nasıl Yaratıldı ?, 1914-1922*, (Çeviren: Mehmet Harmanlı), İstanbul, 1989, s.10.

Almanya, İngiliz menfaatleri bakımından tehlikeli idi. Alsace-Lorraine'i kaptıran Fransa da Almanya'nın bu denli güçlenmesinden endişe ediyordu. Doğu Avrupa'daki Pan-Slavist hareketleri engelleyen ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na arka çıkan güçlü komşusu Almanya'nın hareketleri Rusya'nın yayılmacı politikasına karşı düşmanca hareketler olarak görülüyordu. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu da gittikçe güçlenen Pan-Slavizmin kendisi için vereceği zararı düşünerek Rusya'nın desteklediği Sırbistan'ı ortadan kaldırmak suretiyle Balkanlarda Rus nüfuzunu kırmak istiyordu.

Rus ihtiraslarının hangi istikamette tatmin edileceği konusundaki tereddütler de çatışmanın başka bir cephesini oluşturmaktadır. Zira hiç bir devlet coğrafi konumu itibariyle Rusya'nın Doğu Anadolu'daki ihtiraslarının karşısına dikilecek bir durumda değildir. Kaldı ki, İstanbul ve Boğazlara yönelik tarihi Rus politikasının gerçekleşmesi diğer devletleri aynı değerinde bir paydan mahrum bırakabilirdi⁵. Bu itibarla muhtemel bir dünya savaşında en fazla payı almak isteyen Rusya'nın yürüttüğü politika, Osmanlı mirası üzerinde menfaatleri olan diğer emperyalist devletleri rahatsız ediyordu.

Osmanlı Devleti, 1913 yılında Balkan Harbi'nden yenik çıktıktan sonra yaralarını sarmaya ve yeniden toparlanmaya çalışırken, çıkarları Osmanlı toprakları üzerinde kesişen büyük devletler, isteklerini gerçekleştirmek için elde ettikleri tarihi güçlerini acımasızca kullanmaktan geri durmuyorlar ve devletin toparlanmasına müsaade etmiyorlardı. Öteden beri bir gün Osmanlı mirasına konmak icap ederse Boğazları ele geçirmeyi hesap eden Rusya, Boğazların tahkimine ve ordunun takviyesine karşı muhalif bir politika izliyordu. Balkan Harbi'nden sonra Sadrazam Mahmut Şevket Paşa, orduyu ve Erkân-ı Harbiye'yi Almanlar marifetiyle ıslah etmek istemişti. Bu amaçla Almanya ile yapılan bir sözleşme gereği Liman Von Sanders, 14 Aralık 1913 tarihinde İstanbul'a gelerek önce I. Kolordu Kumandanlığı'na sonra da

5 1913 yılı sonlarında Rus Dışişleri Bakanı Sazanof'un Çarı'na sunduğu raporunda bu görüşe karşı benzer endişeler taşıdığı görülmektedir. Sazanof'a göre Boğazların daha güçlü bir devletin eline geçmesi bütün Güney-Rusya'nın hayatının o devlete tabi olması demek olacağı gibi Boğazları ele geçirecek olan Türkiye'den başka herhangi bir devlet büyük olmasa dahi Rusya için bir tehlike olacaktır. Bkz. Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, C. II/3, TTK yayını, Ankara, 1991, s.11.

Müşir yapılarak Ordu Umumi Müfettişliği'ne atanmıştı. Osmanlı Devleti'nin dünya savaşına sürüklenmesinde Alman İslah Heyeti'nin⁶ önemli bir rol oynayacağı görülmektedir. Liman Von Sanders'in böyle bir göreve atanmasına tepki gösteren Rusya, Boğazların ıslahını kendilerine karşı bir hareket olarak telâkki etmiştir. İngiltere ve Fransa da Rusya'nın bu konudaki itirazlarına iştirak etmişlerdir⁷. Almanya, bu itirazlara karşılık ıslah heyetinin sırf askeri görevi olduğunu ifade etmişse de Rusya'nın ve İngiltere ile Fransa'nın şiddetli itirazlarına mani olamamıştır.

İngiltere ve Fransa, Suriye ve Irak'a göz dikmişlerdi. Rusya ise bir yandan Boğazlardan sıcak denizlere çıkmayı düşünürken, bir yandan da Kafkaslardan İskenderun'a doğru doğu vilâyetlerinde Ermeni meselesini körüklüyordu. Trablusgarp ve Bingazi ile iktifa etmeyerek Rodos ve Oniki Ada'yı da ele geçirmiş olan İtalyanlar da Anadolu sahillerine hırsla bakıyorlardı. Yüzyılın hemen başında Bosna ve Hersek'i ilhak etmiş bulunan Avustura-Macaristan İmparatorluğu, Osmanlı Devleti'nin mirasından önemli bir toprak parçasını koparan diğer bir devlettir. Şimdilik Osmanlı arazisinden herhangi bir yeri doğrudan ilhak edebilecek durumda olmayan Almanya ise iktisaden nüfuz etmeyi tercih etmişti. Bağdat demiryolları⁸ bu politikanın bir neticesi idi.

Bu bilgilerden de anlaşılacağı gibi hiç de iyi niyet taşımayan bu devletler, Osmanlı Devleti ile ilgili hemen her meselede bu politikalarını tebarüz ettirmişlerdir. 1912 yılı sonlarında Balkan Harbi çıkınca Avrupa'nın altı büyük devleti Osmanlı Devleti'nin galip gelme ihtimalini düşünerek, savaşın neticesi ne olursa olsun statükonun değişmeyeceğini bir nota ile bildirmişlerdi. Ancak Osmanlı Devleti, Birinci Balkan Harbi'nde yenildiğini görünce bu kararı ve tebliğlerini unutarak Rumeli'nin elden çıkmasına ses çıkarmamışlardır. 1913'te Bulgarlar ile müttefikleri olan Sırların ve Yunanlıların, kazancın paylaşılması konusunda ihtilâfa düştüklerini gören Osmanlı

6 Alman Büyükelçisi Wangenhaim'e göre; orduyu kontrol eden kuvvet Türkiye'de en büyük kudret olacaktır. Hiçbir Alman düşmanı hükümet, ordu kendilerince kontrol edildikçe iktidar mevkiinde kalamayacaktır. Bkz. **Bayur II/3**, s. 281.

7 Alman İslah Heyeti'nin görevlendirilmesi ve diğer devletlerin tepkileri konusunda geniş bilgi için bkz. **Bayur II/3**, s.280 vd.

8 Bu konuda bkz. Murat Özyüksel, **Osmanlı-Alman İlişkilerinin Gelişim Sürecinde Anadolu ve Bağdat Demiryolları**, İstanbul, 1998.

Hükümeti, bundan istifade ile Çatalca hattından ve Bolayır tarafından yürüyerek Edirne'yi istirdada teşebbüs etmişti. Henüz fikir halindeki bu teşebbüsü haber alan İngilizler, Osmanlı Devleti'ni vaz geçirmeye uğraşmışlardır. İngiliz Dışişleri Bakanı Edvar Grey de parlamentodaki nutuklarıyla tehdide başlamıştı. Tehditlere aldırmayan Osmanlı kuvvetlerinin ileri harekâta girişmesi üzerine İngiltere Babıali'ye tehditkâr bir nota vermiştir. Babiâli'ye verilen notada "Türkler Edirne'yi istirdada kıyam ederlerse duçar olacakları ceza pek şedit olacaktır. Belki İstanbul'u bile kaybedeceklerdir." denilmektedir⁹. İngiltere'den sonra Fransa da bir nota vermekte gecikmemiştir.

Bu gelişmeler karşısında Rusların sessiz kaldığı görülmektedir. Bu da Rusların, Edirne'nin Bulgarların elinde kalmasını değil, Türklerin elinde kalmasını kendi menfaatleri açısından daha uygun görmelerinden kaynaklanmıştır. Zira Boğazlar mıntıkasını kendi mirasları olarak gördüklerinden, burayı ele geçirdikleri zaman hinderlantı olan Edirne'nin Türklerin elinden alınması daha kolay olacaktır. Edirne konusundaki bu suskunluğuna karşılık Rusya boş durmuyor, Ermenistan ıslahatı için Batılı devletler nezdinde teşebbüslerde bulunuyordu. Neticede İstanbul Yeşilköy'de altı büyük devletin sefaret memurlarından mürekkep bir heyetin toplanarak ıslahat projesi yapılmasına karar verilmiştir. Bu heyete hiçbir Türk memurunun alınmaması dikkat çekicidir. Rusya tarafından hazırlanan altı maddelik ıslahat projesini Alman elçisi Baron Von Wangenheim'in kabul ettiği İstanbul Hükümeti'nce öğrenilince bunun, dış baskılara fırsat verilmeksizin bütün Osmanlı vilâyetlerine şâmil olmak üzere kabul ve tatbik edilebileceği mâlum devletlere bildirilmiştir. Bu arada ıslahat konusunda Rus baskısından kurtulmak için İngilizler nezdinde yapılan teşebbüslerden bir sonuç alınamamış ve 8 Şubat 1914 tarihinde Said Halim Paşa ile Rus Sefareti Maslahatgüzarı arasında bir itilâf-name imzalanmıştır. İtilâf-name, Ruslara yeniden müdahale imkânı veriyordu. Rusların maksadı sadece Ermenileri himaye etmek değil, aynı zamanda o havalide meskun Kürtleri de Osmanlı Devleti aleyhine tahrik ederek sürekli bir karışıklık çıkartmaktı¹⁰.

9 Ali İhsan Sabis, **Harp Hatıralarım, Birinci Dünya Harbi**, C. I, İstanbul, 1990, s. 28.

10 Sabis I, s. 29.

Bütün bu bilgilerden anlaşılacağı gibi Birinci Dünya Savaşı arifesindeki siyasi gelişmeler göstermektedir ki dünya, çıkarları çatışan emperyalist devletler arasında cereyan edecek olan bir mücadeleye sahne olacaktır. Bu mücadelenin merkezinde ise son derece zayıf ve kendini korumaktan aciz bir duruma düşmüş olan Osmanlı Devleti bulunmaktadır.

Dünya savaşında aktif rol oynayacak olan devletlerin başında gelen İngiltere'nin Osmanlı Devleti'ni tamamen gözden çıkardığı ve onun tasfiyesi halinde bütün dünyada daha da kuvvetleneceği anlaşılmaktadır. Denizaşırı yerleri ele geçirerek denizlerdeki hakimiyetini güçlendirip dünyada birinci derecede söz sahibi bir devlet haline gelen İngiltere'den sonra Fransa¹¹ da Türk toprakları üzerinde emperyalist rakip olarak yerini alacaktır.

1911 yılında Trablusgarp'a asker çıkarma cüretinde bulunan İtalya, burada bir yıl kadar süren harpler sırasında Derne ve Dobruk'ta bozguna uğramıştı. Ancak 1912 yılında Balkan savaşı patlak verince Trablusgarp ve Oniki Ada'yı ele geçirmeyi başarmışsa da buradaki durumu İtalya'nın zayıflığını göstermişti. Yine de Trablusgarp tecrübesinden sonra İtalya'nın yöneleceği coğrafyanın Osmanlı toprakları olacağı anlaşılıyordu. Dolayısıyla İtalya, mevcut gücünü en iyi şekilde değerlendirmek suretiyle Dünya savaşı öncesinde siyasi gelişmelere göre karar vermeyi tercih edecek ve Osmanlı mirasının yağmasından nasibini almaya çalışan bir devlet olacaktır.

Dünyada yeni ve dinamik bir güç olarak kendini gösteren Almanya'nın Osmanlı Devleti'ne karşı yürüttüğü yaklaşma politikası başta İngiltere olmak üzere diğer devletleri rahatsız edecek ve menfaatlerinin zedelendiğini düşünen bu devletler, Osmanlı topraklarını parçalamak ve paylaşmak ekseninde politikalarını yürütmeye başlayacaklardır. Anlaşılan odur ki, Almanya o günkü şartlarda kısa bir zaman zarfında Osmanlı mirasından fiilen bir şey elde edebilmesi mümkün gözükmemektedir. Almanya'nın İstanbul'daki Büyükelçisi Von Wangenheim'in 21 Mayıs 1913 tarihli

11 1871-1900 yılları arasında mevcut sömürge topraklarına 3,5 milyon milkare genişliğinde yeni topraklar eklemiş olan Fransa şüphesiz İngiltere'den sonra en büyük denizaşırı bir imparatorluğa sahipti. Bkz. Paul Kennedy, *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri, 1500'den 2000'e Ekonomik Değişme ve Askeri Çatışmalar*, (Çeviren: Birtane Karanakaç), Türkiye İş Bankası yayını, Ankara, 1996, s. 256.

raporunda da açıklıkla belirtildiği gibi Almanya'nın, Mısır'a yakın bir yere yerleşmesi İngiltere ile bir çarpışmaya götürebilirdi. Almanya o sıralarda Anadolu'ya yerleşmeye de hazır değildir. Almanya'nın Osmanlı ülkesi içindeki okul, hastahane vb. kurumları İngiltere ve Fransa'nınkilere nispetle azdır ve onlar kadar köklü değildir. Alman demiryolları güzergâhında bile nüfuz kurabilecek bir çalışmayı henüz yapamamışlardır. Dolayısıyla Almanya Osmanlı Devleti'ne karşı yürüteceği politikada çok daha ihtiyatlı davranmak zorunda idi. Bununla birlikte Almanya, Anadolu'nun İngiltere, Fransa ve Rusya arasında paylaşılmasına kayıtsız kalmak da istemiyor ve bunu açıklamakta bir beis görmüyordu¹². Almanya'nın Türkiye ile ilgili bu tavrı bir anlamda Osmanlı Devleti'nin işine yarıyor ve büyük devletlerin taksim arzularına karşı yegâne garanti olarak görülüyordu. Oysa Almanya'nın Türkiye'nin bu devletler tarafından paylaşılmasına kayıtsız kalmaması tamamen kendi menfaatleri ile ilgilidir. Wangenheim'in 10 Haziran 1913 tarihli raporunda bu husus çok açık bir şekilde ifade edilmektedir. İngiltere'nin, Rusya ile Fransa'ya Türkiye işinde hareket serbestliği vermeyeceğini düşünen Wangenheim, İngiltere'nin müfrit Rus taleplerine Almanya'nın karşı gelmesini isteyeceğini, maksadının ateşten kestaneleri Almanya'nın çıkarmasını sağlamak olduğunu belirtmektedir. Wangenheim raporunda, İngiltere'nin Almanya'nın taksimde dışarıda kalmak istememesini hesaba katmak zorunda olduğunu ve Türkiye'nin parçalanması isteniyorsa kendilerine, mirastan paylarının resmen verilmesini istemekten başka bir şey kalmadığını ilâve etmektedir¹³.

Bağımsızlığını kazandıktan hemen sonra dünyanın her yerinde ticarî ve iktisadî ilişkiler kurmaya çalışan Amerika Birleşik Devletleri¹⁴ ise Osmanlı ülkesine nüfuz edebilmek için İngiltere ve Kıta Avrupası devletlerin yaptıkları gibi misyonerlik faaliyetleri¹⁵ sayesinde yeni açıldığı dünya siyasetinde yer edinmeye çalışıyordu.

12 Bayur II/3, s. 8.

13 Rapor için bkz. Bayur II/3, s. 97-100.

14 1784 yılında John Adams, Benjamin Franklin ve Thomas Jefferson'dan oluşan bir heyet, ABD'nin irtibat kurmak istediği devletler listesine Osmanlı Devleti'ni de kaydetmişlerdi. 9 Kasım 1800 tarihinde ilk Amerikan resmî gemisi George Washington fırkateyni Osmanlı payitahtına gelmiş ve padişaha hediyeler sunmuştur.

15 19. yüzyılın sonlarında 1886 yılında dünyada 80'in üzerinde Protestan misyoner örgütünün 32'si Amerika, 24'ü İngiltere, 24'ü de Kıta Avrupası devletlerin kurdukları örgütlerdi.

Amerika, misyonerlerinin açtıkları, gerek okullar gerekse diğer kurumlar marifetiyle Osmanlı Devleti'nde varlık alanı yaratmış, böylece kısa sürede siyasî ve ekonomik nüfuz imkânı bulmuştur. Protestan Ermenilere ayrı bir millet statüsü verilmesinin perde arkasında da Amerikan misyonerlerinin bulunduğu¹⁶ belirtilmelidir. Avrupa savaşının başlarında tarafsız ve savaşın dışında kalmayı düşünen Amerika, Alman denizatlılarının iki Amerikan ticaret gemisini batırması üzerine 2 Nisan 1917'de Almanya'ya savaş ilân etmişse de savaşın bitimine kadar etkin bir rol oynamayacaktır.

Anlaşılan odur ki, menfaatleri çatışan emperyalist devletlerin arzuları, güçleri ve politikaları çok yakın bir gelecekte büyük bir savaşı kaçınılmaz hale getiriyordu. Bu devletlerin çıkarları ve güçleri mesabesinde ittifaklar oluşturmaları da tabii olarak kaçınılmazdı. Almanya'nın yayılmasında aynı endişeleri taşıyan Fransa ve İngiltere, Rusya ile çok önceleri ayrı ayrı ittifaklar oluşturmuşlardı¹⁷. Bu ittifaklar esasen doğrudan Almanya'ya karşı yürütülecek bir savaş için oluşturulan ittifaklar olmayıp sömürge alanları üzerinde yapılan uzlaşmalardı. Ancak paylaşım savaşında emperyalist devletlerin karşı karşıya gelmeleri kaçınılmazdı. Bu itibarla muhtemel bir kapışmada her devlet daha üstün bir durumda olmak için bir yandan gerekli hazırlıklarını yaparlarken bir yandan da stratejik avantajı sağlamak için ittifaklar oluşturmuyorlardı.

Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Avrupa'nın büyük devletlerinin oluşturdıkları ittifaklar genişlemiş ve iki blok çıkmıştır. Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya Üçlü İttifakı; İngiltere, Fransa ve Rusya Üçlü İtilâfı oluşturmışlardır. Daha sonra İtalya'nın Üçlü İtilâf'a geçmesi, Bulgaristan ve Osmanlı Devleti'nin de İttifak bloğu safında savaşa katılmasıyla nihai güç dengesi kurulmuş olacaktır.

Dünyadaki misyoner örgütleri içinde gelir ve misyoner sayısı itibarıyla ABD'nin yaklaşık üçte birlik bir paya sahip olduğu bu yönde en önemli gelişmeyi ABD'nin göstermiş olduğu dikkat çekicidir. Bu konuda bkz. Uygur Kocabaşoğlu, "Doğu Sorunu Çevresinde Amerikan Misyoner Faaliyetleri", *Tarihi Gelişmeler İçinde Türkiye'nin Sorunları Sempozyumu (Dün-Bugün-Yarın)*, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 8-9 Mart, 1990, TTK yayını, Ankara, 1992, s. 66-67.

¹⁶ Kocabaşoğlu, a.g.m., s. 70 vd.

¹⁷ Fransa ile Rusya, 1904 yılında üzerinde menfaatlerinin çatıştığı Fas ve Mısır konusunda bir anlaşma (Entente Cordiale) yaptıkları gibi 1907 yılında gerçekleşen İngiliz-Rus ittifakı ile de taraflar İran ve Afganistan üzerindeki nüfuz alanı paylaşımı üzerinde anlaşmışlardır. Bkz. Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi, (1789-1914)*, Ankara, 1997, s. 441 vd.

28 Haziran 1914 tarihinde Saray-Bosna'da Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Veliahdı Arşidük Fransuva Ferdinand'ın eşi ile birlikte Princip adlı bir Sırp tarafından öldürülmesi üzerine Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Sırbistan'a harp ilân etmiş ve böylece Birinci Dünya Savaşı başlamıştır.

Dünya Savaşı başlarken Osmanlı Devleti, yorgun, yenik ve yalnız bir devleti. 1912-1913 Balkan Savaşı'nda tarihinin en acı, en haysiyet kırıcı yenilgisine uğramıştı. Bulgar ordusu İstanbul kapılarına dayanmıştı. Türk orduları Rumeli'de adeta silah atmadan bozulmuş ve dağılmıştı. Devletin yeni bir savaşı kaldıracabilecek gücü yoktu. Bununla birlikte Osmanlı Devleti için İngiltere veyahut Almanya yanında savaşa girmekten başka bir çıkar yol gözüküyordu. Silâhlı ve tarafsız kalmak, en makul bir fikir olarak ileri sürülmüş¹⁸ ise de tarafsız kalmak imkânsız görünüyordu. İttihat ve Terakki liderlerine göre, "İngiltere ile Rusya'nın yayılmacı emellerine set çekmek için savaşa girilmelidir. İtilâf Devletlerine nispetle iktisadî ve sınaî üstünlüğe sahip Almanya, savaştan ancak zaferle çıkabilir. Tabiatıyla, zafer günü de Türkiye mükâfatlandırılacaktır."¹⁹ Enver Paşa'nın 4 Ekim 1914 tarihli mektubunda yer alan "...şimdi büyük ihtimalle memleketim alevler içinde ve bütün sınırlarda direnmek mecburiyetindeyiz. Kazanacağımızı zannediyorum hatta kaderi bizim lehimize zorlayacağımızı." sözleri²⁰ İttihatçıların bu konusundaki düşüncelerini açıkça göstermektedir. 1912-1913 Balkan Harbi'nde başarısız bir halde dağılan Osmanlı ordusunun ıslah edilmiş, intizam ve disiplin kazanmış görünüyör²¹ olması da İttihatçıları etkilemiş olmalıdır.

Avrupa'daki dengeyi temin eden bütün devletler, çareyi silâha sarılmakta buldukları bir zamanda, Türkiye hangi dengeye dayanarak tarafsız kalabilecekti ?

18 Kâzım Karabekir, *Birinci Cihan Harbine Neden Girdik ?*, C.I, İstanbul, 1994, s. 88

19 Paul Dumont, *Mustafa Kemal Atatürk*, (Çev. Zeki Çelikkol), Kültür Bakanlığı yayını, Ankara, 1993, s. 1 vd.

20 M. Şükrü Hanioglu, *Bir Siyasal Örgüt Olarak İttihad ve Terakki Cemiyeti ve Jön Türklük (1889-1902)*, C.I, İstanbul 1966, s. 194

21 Mahmut Şevket Paşa'nın sadareti döneminde başlatılan ıslahat çalışmaları, Enver Paşa'nın Harbiye Nazırlığı zamanında General Liman Von Sanders başkanlığında bir Alman Islah Heyeti'nin Türkiye'ye gelmesiyle devam etmiştir. Osmanlı ordusunun, I. Dünya Harbi'nde bütün yokluklara rağmen göstereceği intizam ve disiplinin, bu ıslahat çalışmaları sayesinde olmuştur.

Osmanlı Devleti, harbin neticesinde ortaya çıkacak olan dengenin, mümkün mertebeye kendi aleyhinde olmaması için tarafsız ve hareketsiz kalamazdı²². Bundan başka, Devlet, bilhassa coğrafi mevkiinin bu savaşta taşıdığı önem dolayısıyla ve asırlardan beri kendisi hakkında beslenen ihtiraslar sebebiyle tehdit altında kalan bir memleket oluyordu.

İttihat ve Terakki Cemiyeti üyeleri, Osmanlı Devleti'nin acilen Avrupalı güçlü bir müttefik bulması gerektiği konusunda birleşiyorlar; İngiltere, Fransa veya Almanya'nın, devleti daha fazla toprak kaybına karşı koruyabileceğine inanıyorlardı. 12 Haziran 1913 tarihinde Londra'daki Osmanlı Büyükelçisi Tevfik Paşa vasıtasıyla İngiliz Dışişleri Bakanı Grey nezdinde yapılan ittifak teklifi, İngiltere'nin Osmanlı Devleti ile bir ittifak kurmasının bütün Avrupa devletlerini birleştirebileceği, bu durumun hem Türkiye'yi hem de kendilerini güçsüz bırakabileceği gerekçesiyle reddedilmiş ve Osmanlı Devleti'nin Üçlü İtilafa girebilmesi için Rusya ve Fransa'nın düşüncelerinin alınması gerektiği, bu yakınlaşmanın ise Üçlü İttifak devletlerince kendilerine bir meydan okuma şeklinde telâkki edilebileceği ifade edilmiştir. Ayrıca daha az tehlikeli bir yol olarak da bütün büyük devletlerin, Osmanlı Devleti'nin tarafsızlığının kabulünü sağlayacak bir biçimde bağımsızlığına ve bütünlüğüne saygı gösterecekleri bir anlaşma yapılması tavsiye edilmiştir²³. 1914 yılı Mayıs ve Temmuz arasında Bahriye Nazırı Cemal Paşa'nın Fransızlara yaptığı müracaatın reddedilmesi üzerine Talat Paşa'nın

22 Yavuz Ercan, Osmanlı Devleti'nin bu bloklaşmada sağlıklı bir politika izleyemediğini, devletin hangi blok içinde yer almasının daha yararlı olacağı anlayışıyla değil, iktidarda bulunan kişiler hangi ülkede eğitim görmüşler, hangi devletin etkisi altında kalmışsa ona göre tercihler yapıldığını, sağlıklı bir tarafsızlık politikası da izlenemediğini ifade ile Osmanlı Devleti'nin topraklarının stratejik önemi nedeniyle tarafsız kalamayacağı hükmüne varmaktadır. Bkz. Yavuz Ercan, *"Bloklararası Çatışmalarda Osmanlı Devleti Topraklarının Stratejik Önemi"*, *Beşinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri I, Değişen Dünya Dengeleri İçinde Askeri ve Stratejik Açından Türkiye (23-25 Ekim 1995-İstanbul)*, Gn.Kur. Bşk. yay., Ankara, 1996, s. 122; Bu hususta Tuncer Baykara da, savaşa sokulma girişimlerinin bertaraf edilebileceğini, ancak bunun yapılmadığını, savaşa girilmesini isteyen en önemli gücün Enver Paşa olduğunu ifade etmekte, Balkan Harbi'nin intikamını ve kaybedilen toprakları almak ile Balkan Harbi'nde lekelenildiği kabul edilen Türk'ün namusunu temizlemek düşüncesinin savaşa girişin ruhi amilleri olduğunu belirtmektedir. Bkz. Tuncer Baykara, *"Birinci Dünya Savaşı'na Girişin Psikolojik Sebepleri"*, *Dördüncü Askeri Tarih Semineri, Bildiriler*, Gn.Kur.ATASE Bşk. yay., Ankara, 1989, s. 363 vd.

23 *Bayur II/3*, s. 103-106.

Ruslara başvurusu da geri çevrilmiştir. İttifak teşebbüslerinden bir netice alınamayınca Enver Paşa, İngilizlerin Sultan Osman zırhlısını vermemek için bahaneler icat ettiklerini de göz önünde bulundurularak boğazların ve dolayısıyla devletin geleceğinin tehlikeye düşeceği kanaatiyle Said Halim Paşa ve Dahiliye Nazırı Talat Bey'i de ikna ederek Üçlü İttifak'a girmeye karar vermişler²⁴ ve Berlin'de görev yapmış olan Enver Paşa'nın Almanya'ya müracaatını kararlaştırmışlardır. 22 Temmuz 1914 tarihinde Enver Paşa'nın müracaatı da Almanya'nın İstanbul Büyükelçisi Hans Von Wangenheim tarafından reddedilmiştir²⁵. Böylece Osmanlı Devleti'nin diplomatik yalnızlığı kesinleşiyor, hiçbir büyük güç Onu korumayı kabul etmiyordu²⁶.

Enver Paşa'nın 22 Temmuz 1914 tarihindeki ittifak talebinden bir gün sonra Avusturya'nın Sırbistan'a bir ultiatom vermesi üzerine Kayzer II. Wilhelm, Enver Paşa'nın talebinin araştırılmasını istemiştir²⁷. Bunun üzerine İstanbul'da Sadrazam Said Halim Paşa, Dahiliye Nazırı Talat Bey ve Harbiye Nazırı Enver Paşa ile Alman Büyükelçisi'nin katıldığı gizli bir toplantı yapılmış ve 28 Temmuz'da ittifak taslağı

24 **Karabekir I**, s. 73; İttifak arayışları hakkında ayrıca bkz. M. Cemil Bilsel, **Lozan**, C.I, İstanbul, 1998, s. 135 vd.

25 Şevket Süreyya Aydemir, Alman Sefiri'nin Almanya harbe girdikten sonra Türk-Alman ittifakının derhal imzalanmasını istediğini, hatta bağırıp çağırarak tehditler savurduğunu ifade etmektedir. (Bkz. Şevket Süreyya Aydemir, **Tek Adam, Mustafa Kemal, 1881-1919**, 17. Baskı, İstanbul, 1999, C. I, s.187) Bu konuyla ilgili olaylar çok hızlı gelişmiş olmakla birlikte Türk-Alman ittifakının ortaya çıkmasının burada ifade edildiği gibi olmadığı anlaşılmaktadır.

26 Fromkin, a.g.e., s. 38-39.

27 Kâzım Karabekir, 23 Temmuz'da Levent Çiftliği'ndeki Meşrutiyet Bayramı dolayısıyla yapılan geçit töreninde Alman Sefirinin Sadrazam'a "Almanya Hükümeti namına size ittifak teklif ediyorum." dediğini kaydetmektedir. Bkz. **Karabekir I**, s. 74; Ali İhsan Sabis ise aynı görüşmeden bahisle Alman Sefiri'nin "...Bütün Alman zabitleri Türk neferlerindeki manevi kuvvetin her türlü tahminin fevkinde olduğunu tasdik etmekte ittifak ediyorlar. Böyle bir orduya malik olan bir devletin müttefiki olmak en büyük muvaffakiyetlerden addolunabilir." diyerek aşikar kura başladığını söylemektedir. Bkz. **Sabis I**, s. 110-111; Burada Fromkin'in ifade ettiği II. Wilhelm'in Enver Paşa'nın talebinin araştırılması isteği, Almanya'nın Osmanlı Devleti'nin müttefiki olarak savaşa girmesini istemekle birlikte Türklerin Ruslara karşı ciddi olarak savaşa girişebileceklerine olan tereddüitten dolayıdır. Alman Başbakanı Theobalt Von Bethmann Hollweg'in, 31 Temmuz'da İstanbul'daki Büyükelçisine Türkiye'nin Rusya'ya karşı önemli bir harekete geçeceğinden emin olunmadığı takdirde Osmanlı Devleti ile bir ittifak anlaşması imzalanmaması talimatını içeren telgrafi (Bkz. Fromkin, a.g.e., s. 48) da bu hususu teyit etmektedir. Dolayısıyla Osmanlı Devleti ile ittifak kurulması taraftarı olan Alman Büyükelçisi'nin bu kadar kısa bir sürede ittifak teklifinin kabul edildiğini ifade etmesi mümkün gözükmemektedir.

Berlin'e gönderilmiştir. Neticede 1 Ağustos 1914 günü yapılan gizli anlaşma²⁸ ile Osmanlı yönetimi kendisine bir müttefik bulmuş oluyordu. Anlaşmaya göre Almanya, Osmanlı topraklarını tehdit edildiği takdirde gerekirse silahla savunma yükümlüğünü kabul ediyordu. Buna karşılık Osmanlı Devleti, Sırbistan ile Avusturya-Macaristan arasındaki çatışmada tarafsız kalacak; Osmanlı Devleti savaşa, Rusya'nın Avusturya-Macaristan aleyhine askeri müdahalesi üzerine Almanya'nın savaşa girmesi halinde katılacak ve İstanbul'daki Alman Askeri Islah Heyeti'nin ordunun sevk ve idaresinde fiili yetkisine izin verilecekti. Bu bilgilerden de anlaşılacağı gibi tarafsız kalma imkân ve ihtimali kalmayan Osmanlı Devleti²⁹, İtilâf devletleri blokuna katılmak için yaptığı teşebbüsler de gerçekleşmeyince, Almanya'nın safında yer almak zorunda kalıyordu.

Almanya ile yapılan bu ittifaktan hemen sonra 6 Ağustos 1914 tarihinde Alman Elçisi Vangenheim'ın Said Halim Paşa'ya yazdığı mektubunda düşman askerleri tarafından işgal edilmesi muhtemel Osmanlı arazisi tahliye edilmedikçe Almanya'nın barış akdetmeyeceği belirtiliyordu³⁰. Bu teminat Osmanlı Devleti için önemliydi ve söz konusu ittifak anlaşmasının 1918 yılı sonuna kadar geçerli olması da çaresiz kalmış Osmanlı için önemli bir başarı sayılabilir. Ancak yapılan bu anlaşmanın eksikleri çok kısa bir zamanda kendini gösterecek ve Osmanlı Devleti artık dönüşü olmayan bir girdaba doğru sürüklenecektir. Daha başlangıçta savaşa ancak Bulgaristan ile birlikte girebileceği görüşünü benimseyen Bâbüâli, savaşın sonuna veya savaşı Almanların kazanacakları kesinleşinceye kadar devleti savaşa sokmak istemiyordu. Ayrıca İttifak anlaşmasında savaşta gerekli malzeme ve masraflardan hiç bahsedilmemişti. Babıali,

28 İttifak Anlaşması'nın metni için bkz. **Karabekir, I**, s. 75-76; **Sabis I**, s. 106-107; Metnin orijinali (Fransızca) için bkz. Veli Yılmaz, **1. Dünya Harbi'nde Türk-Alman İttifakı ve Askeri Yardımlar**, İstanbul, 1993, 248-249 (Ek 1); Şevket Süreyya Aydemir, **Türk-Alman ittifakını içeren metnin vaktinde yayınlanmadığını ve hatta harpten sonra kurulan Tahkik Komisyonu'nda da ortaya konulamadığını ifade ile ortada dolaşan şöyle bir metin diye aynı metni vermektedir**. Bkz. Aydemir, **a.g.e.**, s.190. Oysa Veli Yılmaz'ın Alman Politik Arşivi belgeleri arasından temin etmiş olduğu orijinal metin ile Kâzım Karabekir ve Ali İhsan Sabis'in yayınladıkları, yine Şevket Süreyya Aydemir'in ortada dolaşan metin kaydıyla yayınladığı metin orijinal metnin tercümesidir.

29 Said Halim Paşa İtilaf Devletlerinin Türkiye'ye tamamen tarafsız kaldığı takdirde, istiklâline ve toprak bütünlüğüne kefil olacaklarından fazla bir vaatte bulunmadıklarını kaydeder. Bkz. Said Halim Paşa, **Buhranlarımız ve Son Eserleri**, (Hazırlayan. M. Ertuğrul Düzdağ), İstanbul, 1991, s. 297.

30 **Karabekir I**, s. 77; **Sabis I**, s. 108; Aydemir, **a.g.e.**, s. 191.

seferberlik halinin devam etmesi halinde parasızlık ve yiyeceksizlikten Osmanlı ordusunun savaşa girmeden çökebileceğine işaret ediyordu.

Osmanlı Devleti'nin gerek I. Dünya Savaşı'na girmesi, gerekse bu savaşta Almanya'nın yanında yer almasında İngiltere'nin Doğu politikası ve bu politikaya bağlı olarak güven vermemesi önemli rol oynamıştır. Bu bağlamda İngiltere'ye sipariş edilen gemilerden Reşadiye gemisinin 1913 yılında tamamlanmış olmasına rağmen Türklerin gemi için modern liman tesisleri olmaması nedeniyle teslim edilmemesi İngiliz politikasına olan güvensizliği ve şüpheleri artırmıştır.

Reşadiye gemisi, İngiliz Deniz misyonunun şefi Amiral Sir Arthur H. Limpus'un girişimleriyle İngiliz şirketlerince gerekli tesislerin yapılmasından sonra 1914 Ağustosunda yapımı tamamlanacak olan Sultan Osman adlı diğer gemiyle birlikte teslim edilecekti. Bu gemilerin Osmanlı Devleti için büyük önemi vardı. Büyük fedâkarlıklarla satın alınan bu gemilerin teknik kapasiteleri çok yüksekti. Bunlar Osmanlı donanmasının başlangıcı olacaktı. Ancak Avrupa'daki savaş bunalımı, yeni inşa edilmiş olan Türk gemilerine hem Londra hem de Berlin'de büyük önem kazandırmıştı. İngiltere'nin Almanya'ya karşı sadece yedi dretnotluk bir üstünlüğü vardı. Avrupa savaşının kısa olacağı düşünüldüğünden yeni gemiler inşa edecek bir zaman da yoktu. Bu gemilerin bir şekilde Almanya'nın eline geçmesi halinde güç dengesi İngiltere aleyhine değişebilirdi. Bu durumda Türk gemilerinin teslim edilmemesinin İngiltere açısından gerekli olduğunu düşünen Churchill, 28 Temmuz'da bu gemilere el konulması hususunda ne tür idari girişimler yapılabileceğine dair bir rapor hazırlanmasını istemiştir. Konuyu inceleyen Amiral More, Türk gemilerine el konulmasını haklı çıkaracak idari veya hukuki bir mesnet bulamamış, Dışişleri Bakanlığı avukatı da İngiltere'nin milli çıkarlarının savaş durumunda hukuki haklardan önce geleceğini, ancak İngiltere'nin savaşta olmadığı için yabancıların mülkiyetlerindeki gemilere el konulmasının yasal olmadığını bildirmiştir. Avukat İngiltere'nin gerçekten bu gemilere ihtiyacı varsa Osmanlı hükümetini bu gemileri satması konusunda ikna etmeye çalışılmasını önermiştir. 30 Temmuz'da Churchill, Türk denizcilerinin gemilere binmelerine müsaade edilmemesini ve hareket ettirilmemelerini emretmiştir. Adalet Bakanının itirazları karşısında Dışişleri Bakanlığı'nın bir üst düzey

yetkilisi, “Bu konuda Bahriye Bakanlığı’nın gerektiği gibi hareket etmesine izin vermeliyiz. Daha sonra bu hareketimizi Türkiye’ye karşı savunacak uygun bir neden buluruz.” demiştir Bu gelişme üzerine Osmanlı Büyükelçisi İngiliz Dışişleri’nden açıklama istemiş, kendisine sadece gemilere geçici bir süre için el konulduğu ifade edilmiştir. İngiliz Kabinesi’nde ise 31 Temmuz günü Churchill’in, iki Türk gemisinin savaşta Almanya’ya karşı kullanılmasını sağlamak amacıyla Donanma tarafından alınması görüşü kabul edilmiş; 3 Ağustos’ta da satın alma konusunda Osmanlı Hükümeti ile teşebbüse geçilmesi İstanbul Büyükelçiliği’ne bildirilmiştir³¹.

Böylece paraları ödenen Türk gemilerine, İngiltere tarafından el konulması İngiltere’nin Rusya ile birlikte savaşa gireceği yönündeki şüpheleri daha da artırmış ve Osmanlı Devleti’ni Almanya ile müttefik yapmaya adeta icbar etmiştir. Bu konuda Kâzım Karabekir Paşa, eğer Sultan Osman zırhlısını İngilizler bir tarafsızlık anlaşmasıyla teslim etselerdi, o zaman iyi niyetlerinden emin olarak Almanlarla ittifaka gerek kalmayacağını söylemektedir³². Bu varsayımlar bir tarafa bırakılırsa Sultan Osman ve Reşadiye gemilerinin Osmanlı Devleti’nin uhdesinde bulunması savaşın kaderine etki edebilecek bir üstünlük sağlayabilecekti. Kaldı ki, bu gemilerden mahrum Osmanlı Devleti için muhtemel bir savaş durumunda boğazların güvenliği ve dolayısıyla payitahtın emniyeti ciddi anlamda tehdit altına giriyordu. Bu durumda mevcut endişeler ve yalnızlık psikozu içinde Almanya ile müttefik olmak kaçınılmaz görünüyordu. Nitekim fiilen başlayacak olan bir cihan savaşında merkezi devletlerin kuvvetleri ortada toplu olduğundan hiçbir engelle karşılaşmadan bir cepheden diğerine taşınabilecek iken Rusya müttefiklerinden ayrı bir mevkiye bulunduğu İngiltere ve Fransa’nın silah ve mühimmat sevki imkânsız bir hal alacaktı. Bu durumda Boğazlar İtilaf Devletleri için stratejik önemi haiz bir mevki oluyordu. Yani bu ulaşım yolunu açmaya kendilerini mecbur hissedeceklerdir. Dolayısıyla İtilaf Devletlerinin takip etmek mecburiyetinde oldukları bu strateji karşısında Almanya ile ittifaktan başka bir çare gözükmiyordu. Kâzım Karabekir’in dediği gibi “meydanda bulunan tehlikeye karşı

31 Fromkin, a.g.e., s. 46-47.

32 Karabekir I, s. 84.

Boğazların savunmasını ve dolayısıyla vatan savunmasını başka şekilde sağlamaya imkân kalmamıştı.”³³

Burada üzerinde durulması gereken diğer bir mesele de kapitülasyonların kaldırılması teşebbüsüdür. Kapitülasyonların kaldırılması konusunda daha önce de bazı teşebbüsler olmuştu. 1913 yılı ortalarında Sadrazam Hakkı Paşa ile Maliye Nazırı Cavit Bey’in İngiltere ve Fransa nezdinde yaptıkları teşebbüste kapitülasyonların hafifletilmesi de söz konusu edilmiştir. Esasen Almanya 1890 Osmanlı-Alman Antlaşması ile, Avusturya-Macaristan 1909 tarihinde Bosna-Hersek’in ilhakı üzerine yapılan müzakerelerde, İtalya da Tarblusgarp savaşının sonunda yapılan Uşi Antlaşması ile kapitülasyonların hafifletilmesini kabul etmişlerdi. Ancak bunun gerçekleşmesi için aynı şeyin İngiltere, Fransa ve Rusya tarafından da kabul edilmesi gerekmektedir³⁴. Hal böyle olunca kapitülasyonların 1914 yılına kadar hafifletilmesi bile mümkün olamamıştı. 8 Eylül 1914 tarihinde Bâbiâli, tek taraflı bir kararla Almanya’nınkiler de dahil olmak üzere bütün kapitülasyonları kaldırdığını ilân etmiştir. Bu karara çok kızan Alman Büyükelçisi askeri heyetini toplayarak Almanya’ya döneceği tehdidinde bulunmuşsa da hiç kimse bir yere gitmemiştir. Alman ve Avusturya büyükelçileri beklenmedik bu davranışla düşmanları olan İngiliz, Fransız ve Rus büyükelçileriyle birleşerek Babıali’ye ortak bir Avrupa protestosu vermişlerdir. Ancak Bâbiâli’ye özel görüşmelerinde Alman ve Avusturya büyükelçileri bu konunun üstüne gitmeyeceklerini bildirmişler; Müttefik büyükelçiler ise Osmanlı Devleti tarafsızlığını devam ettirdiği sürece bu kararı kabul edeceklerini söylemişlerdir. Ekim ayı başlarında karar yürürlüğe konularak ülkedeki bütün postahaneler kapatılmış, yabancılar Türk yasa ve mahkemelerine tâbi olmuşlar, ithal mallar üzerindeki gümrük vergisi devralınmıştır³⁵. Özellikle kapitülasyonların kaldırılması kararı kabul görmezken Osmanlı Devleti’nin fiilen savaşa girmesine yol açacak olan Alman gemilerinin boğazlardan geçmeleri konusunda ileri sürülen bir şart olacaktır. Dolayısıyla Osmanlı Devleti bir yandan

33 Karabekir I, s. 79.

34 Bayur II/3, s. 5-6.

35 Fromkin, , a.g.e., s. 59-60.

kapitülasyonları kaldırmaya çalışırken diğer yandan tasarladığı zamandan önce kendisini savaşın içinde bulacaktır.

Avusturya veliahtının öldürülmesinin yerel bir Avusturya-Sırbistan savaşına bile yol açmaması ihtimali vardı. Ancak Hem Avusturya-Macaristan, hem de Almanya, Avrupa'da savaş kaçınılmaz ise savaşın bir an önce ekonomik gelişmesini tamamlamak isteyen Rusya'nın devasa insan gücünü silahlandırma ve kullanmaya fırsat bırakmadan gerçekleşmesi gerektiği inancı hakim görünüyordu. Savaşı bir süre daha ertelemeyi arzulayan Rusya ise Sırbistan'ın ezilmesine müsaade etmek de istemiyordu. Avusturya'nın 23 Temmuz 1914 tarihinde Sırbistan'a verdiği ultimatomdan sonra artık diplomatik teşebbüsler de fayda sağlamayacak ve askeri stratejiler tayin edilmeye başlanacaktır. Avusturya'nın Sırbistan'a savaş ilân etmesinden hemen sonra Rusya'nın 31 Temmuz'da genel seferberlik ilân etmesi üzerine ertesi günü de Almanya, Rusya'ya savaş ilân etmiştir. Alman savaş planına (Schlieffen plânı) göre savaş, Rusya ve Fransa'ya karşı aynı anda yürütülecekti. Savaş batıda Belçika üzerinden hızla ilerleyerek Fransız ordusunun bertaraf edilmesi ve Paris'in ele geçirilmesi ile kazanılacaktı. Başlayacak olan Almanya-Rusya savaşında tarafsız kalması istenen Fransa'nın beklenildiği gibi bu talebi reddetmesi üzerine de 3 Ağustos 1914 tarihinde Fransa-Almanya arasındaki savaş başlamış oldu. Bu gelişmeler üzerine İngiltere, Berlin'e Belçika'nın işgalinin derhal durdurulmasını istemiş; bu talebin reddi üzerine 4 Ağustos 1919 tarihinde Almanya'ya savaş ilân etmiştir³⁶. Bu tarihlerde savaşın hangi coğrafyalarda ağırlık kazanacağı hakkında bir şey kestirmek güçtür. Zira savaşın tam olarak stratejik tanımlamasını yapabilmek için ittifakların netleşmesini ve fiili hareketlerin başlamasını beklemek gerekecektir. Kaldı ki bu konuda her iki bloktaki devletlerin farklı düşünceleri söz konusudur. Mesela Avusturya Hükümeti, Osmanlı-Bulgar ittifakı kurmak ve ileride Yunanistan'ı da bu ittifaka dahil etmek düşüncesini taşıyordu. Buna mukabil 16 Ağustos 1914 tarihinde Sazanov'un İngiltere, Fransa ve Rusya'nın müştereken Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü ve tarafsızlığını önermesi, kapitülasyonların değiştirilmesi, Limni Adası'nın verilmesi gibi tavizlerde

36 Matthew Smith Anderson, **Doğu Sorunu, 1774-1923**, (Çeviren: İdil Eser) İstanbul, 2001, s. 318-320

bulunulabileceğini açıklaması³⁷ savaş başladıktan sonra bile dengelerin her an değişebileceğini göstermektedir. Nitekim Balkan devletleri hemen savaşa girmeyecekler, olayların akışı içinde saflarını belirlemeye bakacaklardır.

Osmanlı Devleti, Almanya ile yaptığı ittifakı, kendisini savaşa girmeye mecbur etmiyor olarak telâkki etmiş³⁸ ve yaptığı hazırlığı ihtiyatı bir tedbir olarak göstermeye çalışmıştır. Osmanlı Devleti, savaş karşısında tarafsızlığını ilân etmiş³⁹ ise de Akdeniz'de İngiliz donanmasının tâkibine uğrayan Goben ve Breslau adlı iki Alman harp gemisinin, Çanakkale Boğazı'ndan içeri girmesi Almanya yanında savaşa girildiğinin bir ifadesiydi. Esasen Osmanlı Hükümeti'nin uyarısı üzerine Berlin, Amiral Souchon'a telsizle İstanbul'a gitmemesi gerektiğini bildirmişse de bunu emirden çok bir uyarı olarak telâkki eden Souchon, Türkiye'ye doğru yoluna devam etmiştir. Alman Amiralinin bu kişisel kararı olayların bir dönüm noktasını teşkil edecektir⁴⁰.

Bu gemiler, Yavuz ve Midilli adlarını alarak, Türk bayrağı çekilip, mürettebata fesler giydirilmiş ve Enver Paşa'nın emriyle Amiral Souchon komutası altına verilerek, 28 Ekim 1914'de manevra yapmak üzere Karadeniz'e gönderilmişlerdir. Bu gemiler Karadeniz'de Odesa, Sivastopol ve Novorossisk limanlarını bombalamışlar, Rus donanmasıyla muhârebe etmişlerdir. Bu muhârebeye Hamidiye gemisi ile bazı Türk harp gemileri de katılmıştı. Bazı kabine üyeleri savaşı savuşturmak amacıyla İstanbul'daki İtilaf Devletleri elçilerine, ne olduğunun araştırılması önerisiyle gidecekler, ama bu çaba da sonuçsuz kalacaktır⁴¹.

6 Ağustos'ta İngiliz filosunun takibindeki Goeben ve Breslau gemileri Boğazlara geldiğinde Sadrazam Said Halim Paşa, gemilerin boğazlardan geçişine şartlı

37 Osmanlı yetkilileri bu teklife karşılık daha fazla istekler içiren bir cevap vermişlerdir. Kapitülasyonlar değiştirilmekle kalmamalı, tümüyle kaldırılmalıydı. Osmanlı donanması için İngiltere'den satın alınan ve İngiliz Hükümeti'nce el konulan gemiler verilmeliydi. Müttefikler Osmanlıların iç işlerine karışmaktan vazgeçtiklerini açıklamalı ve Bulgaristan mihver devletler safında savaşa girerse Batı Trakya'yı vereceklerine dair söz vermeliydiler. Ege adaları da Babıali'ye geri verilmeliydi. Bkz. Anderson, a.g.e., s. 323; Osmanlı Devleti'nin bu cevabı İtilaf Devletlerince uzlaşmaz bulunacak ve Osmanlı desteği için ağır bir bedel ödemek istemeyeceklerdir.

38 Said Halim Paşa, a.g.e., s. 309.

39 Tahsin Ünal, *Türk Siyasi Tarihi, 1700-1958*, 4. Baskı, Ankara, 1977, s. 439.

40 Fromkin, a.g.e., s. 53.

41 Anderson, a.g.e., s. 325.

olarak izin verileceğini Alman Büyükelçisi'ne bildirmiştir. Almanların çok ağır buldukları bu şartların başında kapitülasyonların kaldırılması geliyordu. Diğer şartlar Almanya'nın savaşı kazanması halinde Türkiye'nin menfaatlerinin garanti alınması ile ilgiliydi. Bu arada Çanakkale'yi bir taraftan abluka altına almayı düşünen İngilizler aynı zamanda tarafsız bir ülke olarak Osmanlı Devleti'nin gemileri geri göndermesi gerektiğini bir protestoyla Babiali'ye bildirmişlerdir. Osmanlı Hükümeti, bu husustan da istifade etmek düşüncesiyle 9 Ağustos'ta Alman Büyükelçisi'ne Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki bu çatışmada Yunanistan ve Romanya ile bir tarafsızlık paktı imzalayabileceğini bildirmiş ve Türkiye'nin tarafsız kalabilmesi için Türk sularındaki gemileri satın almış gibi görünmeyi önermiştir. Buna mukabil Alman Başbakanı 10 Ağustos'ta Von Wangenheim'e çektiği telgrafta Türklerin bu önerisini reddetmiş ve Osmanlı Devleti'nin hemen savaşa girmesini istemiştir. Aynı gün Sadrazam, gemilerin Türklerin mülkiyetine geçirilmesi önerisini tekrarlamışsa da Büyükelçi öneriyi yine reddetmiştir. Bunun üzerine Osmanlı Hükümeti tek taraflı bir bildiri yayınlayarak iki Alman kruvazörünü 80 milyon marka satın aldığını açıklamıştır. Almanya'nın satışa uymaktan başka çaresi kalmadığı anlaşılmaktadır. 16 Ağustos tarihinde yapılan bir törenle gemiler Osmanlı donanmasına katılmış oldu. Türklerin bu gemilerin işletebilecek eğitilmiş mürettebatı olmadığından bu işi kısa bir süre için Almanların yapmasına karar verilmiş ve Amiral Souchon Karadeniz Filosu Komutanlığı'na getirilmiştir. Bu da Reşadiye ve Sultan Osman gemilerine İngilizler tarafından el konulması karşısındaki Türk tepkisi olarak değerlendirilmiştir. İngiltere Başbakanı "Türkler doğal olarak Winston'un savaş gemilerine el koymasına çok kızdılar." demiştir⁴².

Bu olay Osmanlı Devleti'nin fiilen harbe girişinin tarihidir. Nitekim, 5 Kasım 1914 tarihinde İtilâf Devletleri, Osmanlı Devleti'ne resmen harp ilân ettiler. 11 Kasım 1914'te de Osmanlı Devleti aynı devletlere resmen harp ilânında bulundu. Oysa, resmen harp ilân edilmeden önce İngiliz, Fransız ve Rus işgalleri başlamıştır.

---

42 Fromkin, a.g.e., s. 56.

Birinci Dünya Savaşı'nda blokların takip edecekleri stratejide savaşın, jeopolitik konumu itibariyle Osmanlı Devleti topraklarında yoğunlaşması kaçınılmaz görünüyordu. Bu itibarla her iki blokun da savaş planları Boğazlar, Çanakkale ve Irak (Musul-Kerkük) üzerine yapılacaktır. İngiltere, müttefiki Rusya'ya gerekli yardımı ulaştırabilmesi ve Osmanlı Devleti'nin saf dışı edilebilmesi için boğazlara hakim olmak ve Musul topraklarındaki petrolün de kontrolünü elinde bulundurmak istiyordu. Bu coğrafya aynı zamanda İngiltere'nin Hindistan yolunun kontrolü açısından da önem arz ediyordu. Yine Ortadoğu'nun kilit noktasını teşkil eden Süveyş kanalı ve Mısır üzerinde İngiliz hakimiyeti savaşın sonuçları bakımından son derece önem taşıyordu. Almanya ise giriştiği iki cepheli savaşta müttefik devletlerin irtibatını ve yardımlaşmasını mümkün olduğunca kesmek mecburiyetinde olup Fransa'yı bir an evvel saf dışı etmek ve Rusya'nın doğu cephesinde meşgul edilmesini istiyordu.

Osmanlı devlet erkânı, askerî ve ekonomik olarak son derece zayıf bir durumda olunmasına rağmen, bir yandan üç kıta üzerinde yayılmış olan devleti korumak isterlerken bir yandan da müttefiklerinin yükünü hafifletmek için İttifak bloğu içinde yer aldıklarının farkında idiler. Dolayısıyla Mehmetçik kendi topraklarında cereyan edecek olan savaşta kahramanca yer alacağı gibi kaybedilmesi muhtemel coğrafyalar için de mücadele mecburiyetinde kalacaktır.

Dünya Savaşı'nın kaybedilmesi ile 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesi birlikte galip devletler, yakınçağın başlarından itibaren planladıkları gibi Osmanlı Devleti'nin tasfiyesini gerçekleştirilmeye girişeceklerdir. 10 Ağustos 1920 tarihinde imzalattıkları Sevres Antlaşması ile arzularını sonlandırmak isteyeceklerse de Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde Anadolu'da başlayan Milli Mücadele Hareketi, yıkılan Osmanlı Devleti'nin enkazından yeni bir Türk devleti kurmayı başaracaktır.

KAYNAKÇA

- Akçura, Yusuf, **Osmanlı Devletinin Dağılma Devri**, (XVIII. ve XIX. asırlarda), TTK. yay., Ankara, 1985.
- Anderson, Matthew Smith, **Doğu Sorunu, 1774-1923**, (Çeviren: İdil Eser) İstanbul, 2001
- Armaoğlu, Fahir, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi, (1789-1914)**, Ankara, 1997.
- Aydemir, Şevket Süreyya, **Tek Adam, Mustafa Kemal, 1881-1919**, C. I, 17. Baskı, İstanbul, 1999.
- Baykara, Tuncer, **"Birinci Dünya Savaşı'na Girişin Psikolojik Sebepleri"**, **Dördüncü Askeri Tarih Semineri, Bildiriler**, Gn.Kur.ATASE Bşk. yay., Ankara, 1989.
- Bayur, Yusuf Hikmet, **Türk İnkılâbı Tarihi**, C. II/3, TTK yayını, Ankara, 1991.
- Bilsel, M. Cemil, **Lozan**, C.I, İstanbul, 1998.
- Bozkurt, Gülnihal, **Alman-İngiliz Belgelerinin ve Siyasi Gelişmelerin Işığı Altında Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukukî Durumu, (1839-1914)**, TTK yay., Ankara, 1989.
- Dumont, Paul, **Mustafa Kemal Atatürk**, (Çev. Zeki Çelikkol), Kültür Bakanlığı yayını, Ankara, 1993.
- Ercan, Yavuz, **"Bloklararası Çatışmalarda Osmanlı Devleti Topraklarının Stratejik Önemi"**, **Beşinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri I, Değişen Dünya Dengeleri İçinde Askeri ve Stratejik Açidan Türkiye (23-25 Ekim 1995-İstanbul)**, Gn.Kur. Bşk. yay., Ankara, 1996.
- Fromkin, David, **Barışa Son Veren Barış, Modern Ortadoğu Nasıl Yaratıldı ?, 1914-1922**, (Çeviren: Mehmet Harmancı), İstanbul, 1989.
- Hanioğlu, M. Şükrü, **Bir Siyasal Örgüt Olarak İttihad ve Terakki Cemiyeti ve Jön Türklük (1889-1902)**, C.I, İstanbul 1966.
- Karabekir, Kâzım, **Birinci Cihan Harbine Neden Girdik ?, C.I**, İstanbul, 1994.

- Kennedy, Paul, **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri, 1500'den 2000'e Ekonomik Değişme ve Askeri Çatışmalar**, (Çeviren: Birtane Karanakçı), Türkiye İş Bankası yayını, Ankara, 1996.
- Kocabaşoğlu, Uygur, "*Doğu Sorunu Çevresinde Amerikan Misyoner Faaliyetleri*", **Tarihi Gelişmeler İçinde Türkiye'nin Sorunları Sempozyumu (Dün-Bugün-Yarın)**, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 8-9 Mart, 1990, TTK yayını, Ankara, 1992.
- Kurat, Akdes Nimet, **Türkiye ve Rusya**, Ankara, 1990.
- Özyüksel, Murat, **Osmanlı-Alman İlişkilerinin Gelişim Sürecinde Anadolu ve Bağdat Demiryolları**, İstanbul, 1998.
- Sabis, Ali İhsan, **Harp Hatıralarım, Birinci Dünya Harbi**, C. I, İstanbul, 1990.
- Said Halim Paşa, **Buhranlarımız ve Son Eserleri**, (Haz. M. Ertuğrul Düздаğ), İstanbul, 1991.
- Ünal, Tahsin, **Türk Siyasi Tarihi 1700-1958**, 4. Baskı, Ankara, 1977.
- Yılmaz, Veli, **1. Dünya Harbi'nde Türk-Alman İttifakı ve Askeri Yardımlar**, İstanbul, 1993.